

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز

مرکز بهداشت استان آذربایجان شرقی

گروه پژوهش، فناوری و مدیریت اطلاعات

آشنایی با زیج حیاتی

مجموعه آموزش مدیریت اطلاعات

برای کارکنان نظام مراقبتهای اولیه بهداشتی

Health Data Management for PHC Workers

تهیه شده توسط:

دکتر مصطفی فرج بخش - اکرم ذاکری

زمستان 1387

برنام حضرت دوست، که هر چه داریم از اوست

گروه پژوهش، فناوری و داده های سلامت مرکز بهداشت استان آذربایجان شرقی در نظر دارد، برای توانمند سازی کارشناسان نظام اطلاعات سلامت، جزوه های آموزشی ساده و کاربردی در زمینه مدیریت اطلاعات و داده های سلامت با عنوان "مجموعه توانمند سازی کارشناسان نظام اطلاعات سلامت" در دو سری تدوین و در اختیار علاقمندان قرار دهد. این مجموعه شامل موارد زیر خواهد بود:

سری اول:

آموزش بدو خدمت کارشناسان نظام اطلاعات سلامت

آشنایی بانسج حیاتی

سرشاری جمعیت تحت پوشش

واژه ها و اصطلاحات مدیریت داده های سلامت

نظام اطلاعات سلامت در سطح شهرستان

ارزشیابی صحت داده های سلامت

روشهای نمونه گیری در نظام مراقبتهای اولیه بهداشتی

فرایندهای نظام اطلاعات مراقبتهای اولیه بهداشتی

شاخصها و تعیین کننده های سلامت

سری دوم:

تحلیل داده های سلامت

شاخص های مرکزی و پراکندگی

نمودارهای کاربردی در نظام مراقبتهای اولیه بهداشتی

تصمیم گیری مبتنی بر شواهد

محاسبه شیوع و بروز در نظام مراقبتهای اولیه بهداشتی

تستهای کاربردی آماری در نظام مراقبتهای اولیه بهداشتی

تعیین حجم نمونه

شاخص های عملکردی مراقبتهای اولیه بهداشتی

تحلیل نسج حیاتی

نام جزوه: آشنایی با زیج حیاتی

مجموعه توانمند سازی کارشناسان نظام اطلاعات سلامت

سری اول - شماره دو

گروه پژوهش، فناوری و داده های سلامت

مرکز بهداشت استان آذربایجان شرقی - زمستان هزار و سیصد و هشتاد و هفت

تهیه و تنظیم: دکتر مصطفی فرح بخش - اکرم ذاکری

مقدمه:

زیج حیاتی یکی از ابزارهای ساده و کارآمد نظام اطلاعات مراقبت های اولیه بهداشتی بوده که در سطح خانه های بهداشت و مراکز بهداشتی درمانی مورد استفاده قرار می گیرد. این فرم از ابتدا تا پایان سال باید به دیوار خانه بهداشت یا پایگاههای بهداشت روستایی در روستا و پایگاههای بهداشت غیر ضمیمه شهری و مراکز بهداشتی درمانی شهری (پایگاه بهداشت ضمیمه) در شهرها نصب و فرم سال بعد بر روی آن قرار گیرد. ارائه دهندگان خدمات اولیه بهداشتی، وقایع حیاتی اتفاق افتاده در جمعیت تحت پوشش خود را در آن ثبت نموده و در پایان سال پس از جمع بندی به مرکز بهداشت شهرستان و در نهایت به مرکز بهداشت استان ارسال می نمایند.

زیج حیاتی وسیله مناسب برای ثبت داده هایی است که از نظر برنامه ریزی، پایش عملیات و نظارت بر نحوه پیشرفت کارها اساسی می باشند. تجربه نشان داده است که بهورزان در ثبت کردن داده ها بر زیج حیاتی با مشکل رو به رو نیستند و هر گاه که نظارت بر کار آنان بدرستی انجام گرفته، دقت اطلاعات ثبت شده نیز قابل اعتماد بوده است.

در زیج حیاتی هفت جدول و یک گردونه به شرح زیر وجود دارد:

1- جدول جمعیت بر حسب سن و جنس

مبنای این جدول سرشماری اول سال بهورز در روستاها یا سرشماری پایگاههای بهداشت یا مراکز بهداشتی درمانی شهری است. پس از اتمام سرشماری در آغاز اطلاعات جمع آوری شده بر حسب سن و جنس جمعیت تحت پوشش و به تفکیک روستای اصلی و روستا یا روستاهای قمر در جمعیت روستایی و به تفکیک جمعیت شهری یا روستایی در واحدهای مستقر در شهر دسته بندی میشود و به این جدول وارد میشود. اطلاعات جمعیتی هر روستا در پایان سرشماری به مرکز بهداشت شهرستان ارسال شده و جدول جمعیت روستایی شهرستان را

تشکیل می دهد . چنانچه واحدهای مستقر در شهر، جمعیت روستایی بطور مستقیم و بدون واسطه خانه بهداشت در پوشش خود ندارند ، ستون دوم (یعنی ستونی که عنوان آن روستای قمر می باشد) خالی می ماند. همچنین در ثبت زنان همسر دار در هر گروه سنی قابل توجه این است که منظور از زن همسر دار ، زنی است که در عقد شرعی و عرفی مردی قرار دارد ، چه در حال حاضر در خانه همسر خود زندگی کند یا در خانه پدری خود ساکن باشد(صیغه به عنوان همسر شرعی محسوب میگردد). . همچنین کلیه افرادی که به منطقه ای مهاجرت میکنند و در آنجا ساکن میشوند ، باید بلافاصله در پوشش نزدیکترین واحد ارایه دهنده خدمات بهداشتی درمانی قرار گرفته و برای آنها پرونده خانوار تشکیل شود و اطلاعات آنها در زیج حیاتی نیز ثبت شود .چنانچه تعداد مهاجرین در منطقه ای زیاد باشد (چه مهاجرت پذیری ، چه مهاجرت دهی) ضرورت دارد سرشماری مجدد در آبان ماه نیز صورت گیرد و جدول جمعیت در زیج حیاتی بر اساس سرشماری وسط سال اصلاح شود.

2- جدول استفاده از نمک یددار:

در سرشماری ابتدای هر سال تعداد خانوارهای استفاده کننده از نمک یددار بر اساس تست نمک خانوار در زمان سرشماری مشخص ودر این جدول ثبت می گردد .

آشنایی با زیج حیاتی

جمعیت بر حسب سن و جنس

کل		قمر ○		شهر/روستای اصلی □		منطقه و جنس
زن *	مرد	زن *	مرد	زن *	مرد	
						کمتر از یکسال
						۱ تا ۴ سال
						۵ تا ۹ سال
						۱۰ تا ۱۴ سال
						۱۵ تا ۱۹ سال
						۲۰ تا ۲۴ سال
						۲۵ تا ۲۹ سال
						۳۰ تا ۳۴ سال
						۳۵ تا ۳۹ سال
						۴۰ تا ۴۴ سال
						۴۵ تا ۴۹ سال
						۵۰ تا ۵۴ سال
						۵۵ تا ۵۹ سال
						۶۰ تا ۶۴ سال
						۶۵ تا ۶۹ سال
						۷۰ تا ۷۴ سال
						۷۵ تا ۷۹ سال
						۸۰ تا ۸۴ سال
						۸۵ و بیشتر
						جمع

* آمار جمعیت زنان ۱۰ تا ۳۹ ساله ، ستون سمت راست (سفید) ، کل جمعیت زنان و ستون سمت چپ (رنگی) جمعیت زنان شوهر دار است .

شکل 1 : جدول جمعیت بر حسب سن و جنس در زیج حیاتی

استفاده از نمک ید دار

تعداد خانوارهایی که از نمک ید دار استفاده میکنند	تعداد کل خانوار	منطقه
		شهر/روستای اصلی □
		قمر ○

شکل 2 : جدول استفاده از نمک یددار در زیج حیاتی

3- جدول تولد

- نتیجه و مشخصات هر زایمان در طول سال ، توسط بهورز در این جدول ثبت می شود.
- بخش اول : تعدا دختران و پسران مرده به دنیا آمده در طول سال به روش چوب خطی علامت زده میشود. در دو حالت ، نوزاد مرده به دنیا آمده محسوب میشود : الف) نوزادی که بعد از هفته بیستم حاملگی بدنیا آمده است و هیچیک از علائم حیاتی را ندارد یعنی حتی یکبار هم نفس نکشیده و گریه نکرده است. ب) نوزادی که با وزن بیش از 500 گرم (بدون احتساب وزن جفت) بدنیا آمده و در زمان تولد فاقد علایم حیاتی است.
  - بخش دوم : مربوط به تعداد کل نوزادان زنده متولد شده و جنس آنها بر حسب منطقه میباشد.
  - بخش سوم : مربوط به وزن هنگام تولد نوزاد بر حسب جنس اوست . چنانچه وزن هنگام تولد در دست نبود می توان وزن روز دهم تولد را ثبت نمود.تعداد نوزادانی راکه وزنشان کمتر از 2500 گرم باشد در دو ستون اول این قسمت و آنهایی که وزنشان 2500 گرم و بیشتر است در دو ستون بعدی علامت زده میشود . در دو ستون آخر این بخش تعداد نوزادانی ثبت می شود که موفق به وزن کردن آنها نشده ایم.
  - بخش چهارم : مربوط به سن مادر در هر تولد زنده است توجه داشته باشید که اگر حاصل زایمان دو یا چندقلو است باید برای هر یک از تولدهای زنده در قسمت سن مادر یک علامت زده شود. در نهایت مجموع ارقام درون ستونهای این بخش با ارقام بخشهای سوم و دوم این جدول مساوی خواهند بود.

آشنایی با نسخ حیاتی

بخش پنجم: در برگیرنده شرایط زایمان در بیمارستان یا منزل زائو است چنانچه زایمان در بیمارستان ، زایشگاه ، یا تسهیلات زایمانی انجام گرفته باشد ، تعداد آنها در ستون مربوطه و اگر زایمان در منزل زائو انجام گرفته باشد برحسب اینکه کمک کننده به زایمان چه کسی است در ستونهای زیر آن علامت زده میشود. قابل ذکر است که هر زایمانی که در محلی غیر از بیمارستان ، زایشگاه ، تسهیلات زایمانی ، یا مطب پزشک انجام گرفته باشد ، زایمان در منزل محسوب میشود. دقت شود که اگر حاصل زایمان دوقلو و یا چند قلو باشد در این بخش فقط یکبار ثبت میشود و به این ترتیب درصد چند قلو زایی نیز بدست می آید و در واقع اختلاف بین مجموع نوزادان زنده و مرده بدنیا آمده از این ستون ، تعداد دوقلو یا چند قلو را بدست می دهد. ماماها محلی و ماماها سنتی که تحصیلات رسمی مامایی را نگذرانده اند، در صورت گذراندن دوره های آموزشی 6 ماهه ماما روستایی که توسط مرکز بهداشت شهرستان برگزار میشود به عنوان مامای دوره دیده تلقی میشوند ولی چنانچه این دوره آموزشی را نگذرانده باشند باید به عنوان دوره ندیده به حساب آیند حتی اگر دوره های کوتاه مدت دیگری را نیز گذرانده باشند.

چند مثال:

الف) چنانچه مادری دوقلو زایید و هر دو زنده بدنیا آمدند در ستون تولد زنده بر حسب جنس نوزاد و در ستون سن مادر در این تولد زنده 2 علامت زده میشود و در ستون شرایط زایمان برحسب محل زایمان و فرد کمک کننده فقط یک علامت زده میشود.

ب) چنانچه مادری دوقلو زایید و یکی از نوزادان زنده و دیگری مرده بدنیا آمد در ستون مرده زایی یک علامت و در ستون متولدین زنده نیز برحسب جنس نوزاد زنده یک علامت ، و در ستون شرایط زایمان نیز یک علامت زده میشود.

پ) چنانچه مادری دوقلو زایید و هر دو مرده بدنیا آمدند در ستون مرده زایی برحسب جنس دو علامت زده میشود و در ستون متولدین زنده و سن مادر هیچ علامتی زده نمی شود و در ستون شرایط زایمان و فرد کمک کننده نیز فقط یک علامت زده میشود.

ت) چنانچه در یک زایمان دوقلو یکی از تولدها در منزل و دیگری در زایشگاه اتفاق افتاد ، در ستون شرایط زایمان فقط محل آخرین تولد ثبت میشود.

تولد بر حسب وزن و جنس نوزاد ، سن مادر و شرایط زایمان

منطقه	مرده بدنیا آمده		وزن هنگام تولد و جنس نوزاد زنده بدنیا آمده						وزن نشده		در منزل زانو توسط		شرایط زایمان			
	پسر	دختر	کمتر از ۲۵۰۰ گرم	۲۵۰۰ گرم و بیشتر	وزن نشده		۱۰ تا	۱۵ تا	۲۰ تا	۲۵ تا	۳۰ تا	۳۵ تا	۴۰ تا	۴۵ تا	در بیمارستان	در زایشگاه
					پسر	دختر										
شهر/روستای اصلی																
فلسر																

* اگر وزن در هنگام تولد در دست نیست ، به جای آن وزن در روز دهم را بنویسید .

شکل 3 : جدول تولد بر حسب وزن و جنس نوزاد ، سن مادر و شرایط زایمان در زیج حیاتی

4- جدول پوشش تنظیم خانواده

در روز آخر هر فصل (31 خرداد ، 31 شهریور ، 30 آذر و 29 اسفند) تعداد استفاده کنندگان (زن و شوهرهایی) که از وسایل مختلف پیشگیری از بارداری استفاده می کنند از دفاتر مربوطه استخراج و به تفکیک وسیله در این جدول نوشته می شود . در تنظیم این جدول هدف وضعیت یک فصل کامل نیست بلکه فقط ماه آخر هر فصل ملاک قرار می گیرد . چنانچه فرد در آخرین روز آن ماه خاص هنوز تحت پوشش روش تنظیم خانواده باشد به عنوان یک مورد ثبت می شود تمار آمار ثبت شده در این قسمت تا سن 49 سالگی زن ادامه دارد و بعد از آن فرد از گروه زنان واجد شرایط حذف شده و آمار او ثبت نمی شود .

آشنایی با تاریخ حیاتی

توجه داشته باشید که تعداد افراد ثبت می شود نه تعداد وسایلی که از آنها استفاده شده است. دقت کنید که در زمانهای تعیین شده، تعداد افرادی که از وسیله یا زوش مورد نظر استفاده می کنند باید در محل مخصوص خود ثبت شوند، نه فقط تعداد افرادی که در آن زمان وسیله دریافت کرده اند. یعنی اگر فردی در پایان خرداد ماه برای سه ماه بعد قرص دریافت کرد و بهروز یا کارمند بهداشتی مطمئن بود که در سه ماه بعد قرصها را استفاده می کند در پایان آخرین روز شهریور ماه نیز باید این فرد را به حساب آورد. در مورد افرادی که اقدام به بستن لوله ها کرده اند (زن یا مرد) تعداد کل آنها نیز در آخرین روز پایان هر فصل در ستون مربوطه ثبت شود چنانچه به جای انجام این کار اقدام به جمع تجمعی اعداد نمایید این خطر وجود دارد که اگر در میان افراد تحت پوشش مهاجرت یا مرگی حادث شود، آمار آنها دقیقاً ثبت نگردد یعنی اگر زنی در ماه خرداد اقدام به بستن لوله های رحمی کند، از خرداد ماه به بعد تا پایان 49 سالگی خود - اگر نمیرد و مهاجرت نکند - هر بار در قسمت مربوط ثبت می گردد (در مورد واکتومی مردان نیز باید سن زن مطرح باشد).

روش طبیعی به استفاده از روشهای غیر دارویی و غیر مکانیکی گفته میشود مانند روشهای ریتمیک یا تقویمی، روش موکوس گردن رحم یا روش تخمک گذاری، روش شیردهی، خودداری از نزدیکی، روش دمای پایه بدن و روش نزدیکی منقطع.

در قسمت سایر تعداد افرادی نوشته میشود که از روشها و وسایلی غیر از آنها که ثبت شده اند استفاده می کنند.

تبصره: در ثبت اطلاعات تنظیم خانواده جمعیت عشایر در زمان ییلاق آنها که در دسترس واحدهای ارائه دهنده خدمت نیستند برای افرادی که از روشهای دائمی مثل توبکتومی و واکتومی، IUD و نورپلنت استفاده می کنند، میتوان در دوره ای که در منطقه تحت پوشش

واحد بهداشتی درمانی نیستند نیز آمار آنها را ثبت کرد . و در مورد استفاده کنندگان از قرص و کاندوم نیز برای ماههایی که افراد که در منطقه تحت پوشش واحد بهداشتی درمانی نیستند نیز چند بسته در اختیار آنها قرار داد.

پوشش تنظیم خانواده بر حسب نوع روش در آخرین روز هر فصل

منطقه و روش	زمان				
	۲۹ اسفند	۳۰ آذر	۳۱ شهریور	۳۱ خرداد	
شهر / روستای اصلی ☐	قرص				بستن لوله در: زن مرد
	کاندوم				
	آی - یو - دی				
	آمپول				
	نورپلانت				
	سایر				
	طبیعی				
	قرص				
	کاندوم				
	آی - یو - دی				
قمر ☐	آمپول				بستن لوله در: زن مرد
	نورپلانت				
	سایر				
	طبیعی				
	قرص				
	کاندوم				
	آی - یو - دی				
	آمپول				
	نورپلانت				
	سایر				
طبیعی					

شکل 4: جدول پوشش تنظیم خانواده بر حسب نوع روش در آخرین روز هر فصل

5- جدول مرگ مادران

در طول سال هر گونه مرگ مادر در اثر عوارض بارداری ، زایمان و تا 42 روز بعد از زایمان را بر حسب سن مادر به تفکیک منطقه و با اشاره به علت‌های عمده مرگ مادران (خونریزی ، عفونت بعد از زایمان ، مسمومیت حاملگی ، بیماری‌ها قلبی و سایر علل) در این جدول با نمایش داده می شود.

آشنایی با نسج حیاتی

- خونریزی : اگر مادری در طول بارداری یا در حین زایمان و یا تا 42 روز بعد از زایمان ، به علت خونریزی از مجرای زایمانی بمیرد ، باید در ردیف مرگ به علت خونریزی ثبت شود.
  - عفونت بعد از زایمان : اگر مادری 2 تا 10 روز بعد از زایمان و به دنبال تب بیش از 38 درجه سانتیگراد بمیرد باید به عنوان عفونت بعد از زایمان ثبت شود.
  - مسمومیت حاملگی : مسمومیت حاملگی چند علامت دارد:
    1. فشارخون بالاتر از حد معمول (فشارخون معمول یعنی فشارخون زن باردار تحت مراقبت در طول دوران بارداری که برایش اشکالی ایجاد نکرده است). در دو حالت می گوییم فشارخون بالاتر از حد معمول است:
      - یکی وقتی که فشارخون خانمی را اندازه بگیریم و ببینیم که با اندازه های قبلی فشارخون او تفاوت دارد یعنی فشارخون ماگزیما 30 میلیمتر جیوه و یا بیشتر و فشارخون مینیما 15 میلیمتر جیوه یا بیشتر افزایش پیدا کرده است . دوم وقتی که فشارخون خانمی را اندازه بگیریم و فشار ماگزیما بالاتر از 140 و فشار مینیما بالاتر از 90 میلی متر جیوه باشد.
    2. ورم سراسری بدن یا ورم شدید دستها و صورت
    3. وجود آلبومین در ادرار در طول دوره بارداری
- چنانچه مادری به دلایل ذکر شده بمیرد ، مرگ از مسمومیت حاملگی به حساب می آید.

- بیماریهای قلبی : اگر مرگ مادر در دوران بارداری ، حین زایمان و یا تا 42 روز بعد از زایمان به تشخیص پزشک به علت راشتن عارضه قلبی مادر باشد ، در این قسمت ثبت میشود.

- سایر: چنانچه مرگ مادر در دوران بارداری ، حین زایمان و یا تا 42 روز بعد از زایمان به علتی غیر از چهار علت فوق باشد در ردیف " سایر " ثبت میشود ، به غیر از موارد حوادث ، قتل و خودکشی .

توجه: اگر مرگ مادر دوران بارداری ، حین زایمان و یا تا 42 روز بعد از زایمان به علتیهای دیگری مثل حوادث پیش آمده باشد نبایستی به عنوان مرگ مادر ثبت شود و فقط در جدول کل مرگها ثبت میشود.

مرگ مادران به دلیل عوارض حاملگی و زایمان بر حسب سن مادر و علت مرگ

سن (سال)		منطقه و علت مرگ							
		۱۰ تا	۱۵ تا	۲۰ تا	۲۵ تا	۳۰ تا	۳۵ تا	۴۰ تا	۴۵ تا
شهر / روستای اصلی ☐	خونریزی								
	عفونت بعد از زایمان								
	مسمومیت حاملگی								
	بیماریهای قلبی								
	سایر علل								
قمر ☐	خونریزی								
	عفونت بعد از زایمان								
	مسمومیت حاملگی								
	بیماریهای قلبی								
	سایر علل								

شکل 5 - جدول مرگ مادران باردار به دلیل عوارض حاملگی و زایمان

آشنایی با سنج حیاتی

6- جدول مرگ بر حسب سن و جنس

در این جدول هر گونه مرگ اتفاق افتاده در مناطق شهری یا روستاهای تحت پوشش به تفکیک منطقه و بر حسب سن و جنس به صورت چوب خطی ثبت میشود. توجه داشته باشید که باید همه مرگهایی که در محدوده واحد اتفاق می افتد ثبت شود. دقت کنید "کمتر از یکماه" یعنی از بدو تولد تا 28 روزگی کامل و "یکماه تا کمتر از یکسال" یعنی از 29 روزگی تا وقتی که سن کودک به 11 ماه و 29 روز برسد و یا در مورد "1 تا 4 سال" یعنی درست از وقتی که 365 روز از تولد کودک گذشته باشد (روز تولد یکسالگی او) تا زمانی که 4 سال و 11 ماه و 29 روزگی او باشد و به همین ترتیب برای بقیه گروههای سنی.

مرگ بر حسب سن و جنس

منطقه	سن		جمع و بیشتر
	جنس	از	
شهر/روستای اصلی	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۸۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۸۰
قمر	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۷۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۷۰
کل	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۶۴
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۶۰
	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۵۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۵۰
	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۴۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۴۰
	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۳۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۳۰
	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۲۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۲۰
	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۱۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۱۰
	مرد	یکماه تا کمتر از یکماه	۵
	زن	یکماه تا کمتر از یکماه	۱

شکل 6: جدول مرگ بر حسب سن و جنس

7- جدول علت مرگ در کودکان کمتر از 5 سال

این جدول هر گونه علت مرگ در کودکان زیر 5 سال را در خود دارد. و در آن نیز اطلاعات به تفکیک جنس و منطقه و سن در قسمت مربوطه نمایش داده می شود.

برای دقت در ثبت علل مرگی محللهایی که بروز مرگ به علتی خاص در سنین مربوطه ناممکن میباشد در این جدول با رنگ تیره تر مشخص شده است .

- مرگ ناشی از عارضه کمبود وزن هنگام تولد : مرگ نوزادی که بعد از هفته سی و هفتم بارداری مادر با وزن هنگام تولد 2500 گرم یا کمتر به دنیا آمده است و حداکثر تا پایان اولین ماه زندگی به دلیل عوارض ناشی از این کمبود وزن هنگام تولد مرده باشد در این قسمت ثبت می شود.
- مرگ ناشی از نارسایی نوزاد : مرگ نوزادی که قبل از هفته سی و هفتم بارداری مادر بدنیا آمده باشد (خواه با وزن زمان تولد کم یا طبیعی) و حداکثر تا پایان اولین ماه زندگی به دلیل عوارض ناشی از این تولد زودرس مرده باشد در این قسمت ثبت میشود.
- مرگ ناشی از بیماریهای قابل پیشگیری با واکسن : شامل مرگ به علت سرخک ، سیاه سرفه ، کزاز ، فلج اطفال ، هیپاتیت B ، دیفتری و سل است .
- مرگ نوزاد از صدمات زایمانی : چنانچه نوزادی با علائم حیاتی بدنیا بیاید ، ناهنجاری مادرزادی آشکاری نداشته باشد ولی علائم حیاتی او ضعیف باشند به طوری که به اقدامات اولیه احیاء نوزاد پاسخ ندهد و حداکثر تا یک ساعت پس از زایمان بمیرد ، در این قسمت ثبت می شود.
- مرگ ناشی از ناهنجاریهای مادرزادی : مرگ کودکان تا پنجسال که با علائم حیاتی بدنیا بیاید ، چنانچه پس از تولد ناهنجاری واضح و مشهودی داشته باشد که منجر به مرگ نوزاد گردد

آشنایی با نسخ حیاتی

- باید در قسمت مرگ کمتر از یکماهگی به دلیل ناهنجاری مادرزادی ثبت گردد و اگر ناهنجر واضح و آشکار نداشت ، تشخیص علت مرگ دلیل ناهنجاری مادرزادی فقط با پزشک خواهد بود .
- مرگی ناشی از حوادث ، مسمومیتها و سوختگیها : اگر کودک زیر پنجسالی به دلیل حادثه ، مسمومیت یا سوختگی فوت کرد هر چند که زمینه بیماریهای دیگر هم داشته باشد باید این قسمت ثبت شود.

علت مرگ در کودکان کمتر از پنج سال

متعلقه و سن	علت مرگ								
	عفو نتهای تنفسی	اسهال و استفراغ	حوادث ، مسمومیتها ، سوختگیها	عوارض کمبود وزن هنگام تولد *	نارسی نوزاد **	بیماریهای قابل پیشگیری یا واکنس	مرگ نوزاد از صدمات زایمانی	ناهنجاریهای مادرزادی	سایر علل
شهر / روستای اصلی	کمتر از یکماه								
	یکماه تا کمتر از یکسال								
قصر	یکسال تا کمتر از پنج سال								
	کمتر از یکماه								
	یکماه تا کمتر از یکسال								
	یکسال تا کمتر از پنج سال								

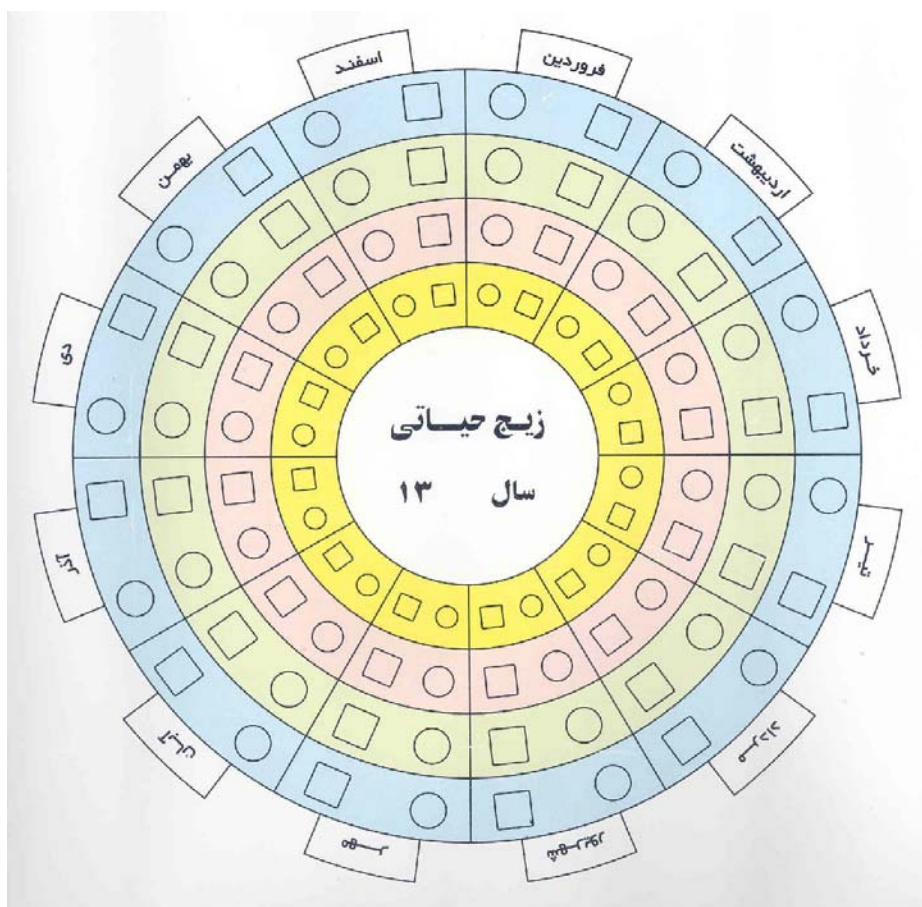
** نوزادی که بعد از هفته سسی و هفتم حاملگی بدنیا آمده است و وزن هنگام تولد او کمتر از ۲۵۰۰ گرم باشد (نوزاد رسیده) .
 *** نوزادی که قبل از هفته سسی و هفتم حاملگی بدنیا آمده باشد (نوزاد نارس) . وزن کودک در اینجا اهمیت ندارد .

شکل 7 : جدول علت مرگ در کودکان کمتر از 5 سال

گردونه تولد و مرگ

در آخر هر ماه تعداد تولد و مرگ اتفاق افتاده در روستا با از روی جداول تولد و مرگ شمارش شده و در این گردونه ثبت می شود. زیجهای کنونی دارای 7 جدول و پنج دایره متحد المركز است که در چهار رنگ چاپ می شود. دواير متحد المركز در نسخه های رنگی از داخل به خارج به ترتیب سفید (برای ثبت سال) زرد (برای ثبت موالید زنده)

صورتی (ثبت مرگهای یکماه تا یکساله) سبز برای ثبت مرگهای یک تا 4 ساله) و آبی (برای ثبت مرگهای 5 ساله و بالاتر) چاپ میشود . در زیجهای حیاتی قابل استفاده در خانه های بهداشت مربع برای ثبت اطلاعات روستای اصلی و دایره برای ثبت اطلاعات روستاهای اقماری و برای زیجهای قابل استفاده در مراکز و پایگاههای بهداشت مربع برای ثبت اطلاعات جمعیت شهری تحت پوشش و دایره برای ثبت اطلاعات جمعیت روستایی تحت پوشش مستقیم آن واحدها در نظر گرفته شده است . هر کدام از اعداد درون دایره زیج حیاتی با سایر جداول کنترل و چک میشود. اعداد در درون این دواير باید طوری نوشته شود که بدون چرخش دایره براحتی از روبرو قابل خواندن باشد.

شکل 8 : گردونه زیج حیاتی

آشنایی با زیج حیاتی

دقت کنید که در واحدهای بهداشتی درمانی به غیر از جدول مربوط به آمار جمعیت تحت پوشش و گردونه و جدول تنظیم خانواده که داده ها به عدد در آنها ثبت میشود در بقیه جدول اطلاعات به صورت چوب خطی ثبت میگردد. ولی در مراکز بهداشت شهرستان و مراکز بهداشت استان زیج نهایی پس از استخراج از رایانه برای تمام جداول با عدد و رقم نوشته میشود.

در ابتدای هر سال باید زیجهای حیاتی سال قبل خانه های بهداشت، با پایگاههای بهداشت و مراکز بهداشتی درمانی شهری از تمام آن مراکز جمع آوری و عیناً وارد رایانه گردد و تا حداکثر تا پایان اردیبهشت ماه تکمیل شده و به مرکز بهداشت استان ارسال گردد. تمامی اطلاعات زیجهای حیاتی بایستی توسط مسئول بهداشت خانواده و مسئول واحد گسترش هر شهرستان کنترل و تأیید گردد.

شاخص های قابل محاسبه از زیج حیاتی :

با داده های ثبت شده در زیج حیاتی، می توان شاخصهای زیر را در سطح منطقه، شهرستان، استان و کشور محاسبه نمود.

1. شاخص های مرگ و میر

- ❖ میزان مرگ و میر خام
- ❖ میزان مرگ و میر اختصاصی سنی
- ❖ میزان مرگ و میر نوزادان
- ❖ میزان مرگ و میر کودکان زیر یکسال
- ❖ میزان مرگ و میر کودکان زیر پنج سال
- ❖ میزان مرگ و میر علقی در نوزادان

- ❖ میزان مرگ و میر علتی در کودکان زیر یکسال
- ❖ میزان مرگ و میر علتی در کودکان زیر پنجسال
- ❖ میزان مرگ و میر مادران باردار
- ❖ میزان مرگ و میر علتی مادران باردار
- ❖ میزان مرگ و میر اختصاصی سنی مادران باردار

2- شاخص های باروری:

- ❖ میزان تولد خام
- ❖ باروری عمومی
- ❖ باروری اختصاصی سنی
- ❖ رشد جمعیت
- ❖ باروری کلی
- ❖ درصد زایمان ایمن
- ❖ درصد نوزادان با وزن کم موقع تولد

3- شاخص های جمعیتی:

- ❖ هرم سنی
- ❖ نسبت جنسی
- ❖ نسبت وابستگی
- ❖ درصد زنان شوهردار
- ❖ درصد جمعیت سالمندان
- ❖ درصد کودکان زیر یکسال

4- سایر اشخاص:

❖ درصد استفاده از تکمیل دوار

❖ پوشش تنظیم خانواده

❖ CYP